

Бакланова Наталія Михайлівна
Букач Валерій Михайлович

Прояви політичної антикультури в «молодих демократіях» Центральної та Східної Європи: кейс Угорщини

УДК 316.422:439
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020.1.07>

Бакланова Наталія Михайлівна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26,
Одеса, Україна

Букач Валерій Михайлович
кандидат історичних наук, доцент,
приват-професор кафедри всесвітньої історії та методології науки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26,
Одеса, Україна

Акцентується на проблемі зниження якості демократії, появи в різних регіонах планети, зокрема й Центральної та Східної Європи, деформованих демократій. Яскравим прикладом цих процесів визначено розбудову в Угорщині моделі неліберальної демократії. Відзначено: активізацію консервативно-націоналістичних, клерикальних та інших політичних акторів, пріоритети яких несумісні з неоліберальними демократичними цінностями; зростання електоральної підтримки радикальних і популістських суб'єктів політики; наростання мови ненависті в публічному дискурсі; деформацію громадянських прав і свобод тощо. Поглиблення деструктивних антиліберальних тенденцій в Угорщині пояснено особливостями політичної культури угорців. Доведено, що розбудова угорською владою моделі неліберальної демократії не була б можлива без широкої підтримки населення, рівень політичної культури якого не є достатнім для раціональної оцінки загрози курсу В. Орбана. Констатовано амбівалентний характер політичної культури угорців. Відзначено недовіру до традиційних політичних партій, підтримку традицій атомізованого суспільства. На політичну культуру угорців визначально впливає придушення владою незалежних медіа; легалізований інформаційний монополізм звужує доступ населення до політично незаангажованої інформації. Відзначено, що обмежувальні заходи уряду проти громадянського суспільства виключили його з-поміж демократичних агентів політичної соціалізації населення.

Визначальними характеристиками політичної культури панівної частини угорців відзначено: низький рівень політичної участі та соціальної довіри до політики; відсутність у більшості інтересу до участі в громадсько-політичному житті; недостатній рівень інформованості, компетентності та толерантності. Констатовано, що для угорців найважливішими є цінності миру, зайнятості, добробуту, соціальної стабільності, а суспільно-політичні цінності (формування спілок, політична участь і под.) є вторинними. Соціально-економічні пріоритети ставляться угорцями вище за розвиток політичних, громадянських прав та свобод. У цьому вбачається причина розвороту країни в керунок неліберальної демократії та відсутність потужного спротиву громадськості цьому руйнівному процесу. Аргументовано, що від міри укоріненості демократичних цінностей у політичній культурі спільноти залежить протидія тим політичним акторам, які спричиняють деструктивний антидемократичний регрес.

Ключові слова: політична культура, політична антикультура, Центральна та Східна Європа, Угорщина, дефекти демократії, неліберальна демократія, мова ненависті, антисемітизм, ксенофобія.

Вступ. Глобальною тенденцією сьогодення є погіршення якості демократії. Особливо відчутна вона у країнах, політичний режим яких довготривало мав характеристики тоталітарних, авторитарних і ще не зміцнив результати розпочатих демократичних перетворень. Регіон Центральної та Східної Європи увиразнює цю проблему: не завершивши уповні важливі демократичні перетворення, більшість «молодих демократій» в останнє десятиліття зіткнулися з демократичним відступом – регресом ліберальної демократії. Відтак нині ці країни є прикладами до того чи іншого різновиду дефектних демократій. Політичні актори там свідомо та поступально здійснюють деструктивні дії, які спричиняють демократичний регрес, агресивно насаджуючи неліберальні цінності.

Значний дослідницький інтерес для вивчення ролі політичної культури для протидії дефектам

демократії становлять ті посттоталітарні країни Центральної та Східної Європи, які є у складі ЄС, а значить, щодо них було раніше констатовано виконання Копенгагенських критеріїв, приведення національних політичних систем до ліберально-демократичного стандарту. Однак ми є очевидцями, що в останнє десятиліття більшість із цих країн стагнуть у зміцненні ліберально-демократичних цінностей, а Угорщина та Польща взагалі здійснили повноцінний неліберальний поворот. Мова, найперше, про: активізацію консервативно-націоналістичних, клерикальних та ін. політичних акторів, пріоритети яких дисонують із неоліберальними демократичними цінностями; зростання електоральної підтримки партій-популістів, радикальних політичних акторів; наростання мови ненависті в публічному дискурсі; деформацію

громадянських прав і свобод тощо. Перелічені чинники сприяють різкому погіршенню якості демократії в транзитивних режимах. Зростання дефектів демократії напряду загрожує подальшій перспективі еволюції демократичних політико-правових цінностей.

Уможливлення приходу до влади політичних сил, які підтримують неліберальну демократію, не в останню чергу є результатом невідповідності наявної політичної культури населення цінностям саме ліберальної демократії. Упроваджені владою неліберальні ініціативи підтримуються в таких країнах доволі значною кількістю громадян, що засвідчує електоральна підтримка радикальних, популістських політичних сил. Ці ініціативи не викликають потужного спротиву задля недопущення подальшого зниження якості демократії. Помітним є зниження рівня довіри населення до демократичних інститутів. Водночас у структурі громадянського суспільства зростає квазігромадянський сегмент. Він консолідується з державними інститутами в популяризації ідей, які дисонують із ліберально-демократичними, наприклад, розпалювання мови ненависті щодо національних меншин, мігрантів тощо. Такі дії не лише сприяють поступовому руйнуванню ліберально-демократичного проєкту в «молодих демократіях» Центральної та Східної Європи, а й ставлять питання про перспективи існування ЄС.

За такої ситуації бачимо, що протистояння демократичному відступу з боку громадськості не є належним і результативним. Головну причину цього вбачаємо в невідповідності політичної культури населення, його неготовності, невмотивованості відстоювати цінності саме ліберальної демократії, та й загалом політичній пасивності. Попри вже понад три десятиліття демократичного транзиту ця проблема не подолана: політична культура населення не вповні узгоджена із цінностями ліберальної демократії, що створює сприятливий ґрунт для демократичного відступу. Приклади багатьох країн Центральної та Східної Європи більшою чи меншою мірою засвідчують цю тенденцію.

Мета та завдання. Оскільки Угорщина нині є найяскравішим прикладом демократичного відступу в Центральній та Східній Європі, то її кейс обрано для з'ясування ролі політичної культури громадян, їхніх політичних цінностей у підтримці чи протидії деструктивним неліберальним процесам у політичній системі країни. Важливими завданнями є: з'ясування нинішніх характеристик політичної культури угорців; оцінка динаміки змін їхніх політичних цінностей за роки демократичного транзиту; аргументація того, чи можна саме в особливостях політичної культури населення шукати пояснення причин масштабного демократичного відступу Угорщини (як члена ЄС); з'ясування, чи в особливостях політичної культури угорців можна

віднайти пояснення довготривалості режиму В. Орбана, популярності партій Фідес (Fidesz), Йоббік (Jobbik) та інших політичних сил, відомих своїм радикалізмом і відкиданням цінностей ліберальної демократії.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладено постбіхевіоралізм. Він уможлиблює пояснення змін політичної системи як динамічної субстанції під впливом поведінки політичних акторів, вивчення політичних цінностей. Не менш важливе значення для вивчення проблематики політичної культури та антикультури має аксіологічний підхід.

Результати. Угорське суспільство зазнало понад чотири десятиліття диктатури, що не могло не відбитися на характеристиках політичної культури населення. Демократична традиція функціонування громадянського суспільства була зруйнована, особливо в роки режиму М. Ракоші (1945–1956). Поразка революції 1956 р. супроводжувалась небаченим терором, який найперше був спрямований проти активних, критичних і демократичних сил угорського суспільства. Ці репресії сильно підірвали та залякали угорське громадянське суспільство. У період керівництва Я. Кадара структура громадянського суспільства сильно видозмінилася, позбувшись продемократичних акторів.

Із початком демократизації 1988–1989 рр. переважна більшість угорського суспільства була дистанційована від активного громадсько-політичного життя. Пам'ять про комуністичний терор 1950-х рр., репресії після Угорської революції 1956 р. зумовили страх перед репресіями, укорінилися у свідомості угорців майже на вісцеральному рівні. Угорська спільнота за часи комуністичної диктатури стала уповні патерналістською та безініціативною. Влада зробила її інфантильною, спрямувала до утримання від обговорення суспільних справ, довіривши їх розв'язок керівній партії. Відтак не дивно, що за результатами соціологічного опитування 1989 р., 51% респондентів погодилися із твердженням, що «краще, бути поза політикою, бо рано чи пізно це обернеться на гірше»; 62% опитаних уважали, що «поки справи йдуть добре в країні, не важливо, хто при владі»; 64% опитаних погодилися, що «політики щасливі лише тоді, коли люди не втручаються у їхні справи» [6, с. 15]. На цьому важливому етапі розвитку держави роль громадськості в політичному процесі була знівельована; елементи демократії впроваджувалися без громадського контролю. Провладні політичні актори не запитували угорців під час переходу до демократії, якої демократії вони хочуть, що вони думають про нову демократичну систему, приватизацію; діалог із громадськістю налагоджено не було. Відтак у ході демократичного переходу слабке угорське громадянське суспільство надало політичному

класу занадто багато простору для дій, не контрольованих громадськістю. Відтоді ситуація на краще змінилася не істотно.

Вже друге десятиліття політика цієї держави радикалізується, наростає вплив популістів [5, с. 197–198]. Водночас такі деструктивні процеси не викликають потужних протестів громадян, здатних змінити політичний режим. Реверс від ліберально-демократичних цінностей уможливився завдяки сильному соціальному невдоволенню попередньою владою, а також відсутності довготривалої демократичної традиції в цій країні. На піднесення радикальних партій й наростання їхнього впливу на громадян в Угорщині особливо вплинула глобальна фінансова криза 2008 р.; її наслідки зробили електорат уразливим [1, с. 72]. На тлі економічної кризи зріс попит на неоавторитарну політику.

Неліберальний характер угорської демократії проявляється, найперше, у фактичному скасуванні незалежності судової влади, нехтуванні парламентом більшістю та виконавчою владою механізмами стримувань і противаг; неформальні деструктивні політичні інститути витісняють формальні та неформальні конструктивні, найперше – громадянське суспільство і под. В інтерпретації В. Орбана Угорщина йде шляхом побудови християнського та національного уявлення про політику. Упроваджується альтернативна соціальна, політична та економічна модель, в якій збереження «традиційних цінностей», чітких національних ідентичностей має першорядне ідеологічне значення. Політична культура в таких умовах дедалі більше набуває характеристик недемократичної.

Причини нинішнього антидемократичного реверсу Угорщини доцільно вбачати як у комуністичному, так і в докомуністичному минулому країни. Після розпаду комуністичних урядів ейфорія від демократичних змін відтіснила прогнози про можливий вплив на демократизацію саме історичного чинника, з яким доведеться боротися задля успішного переходу до ліберальної демократії. Існувало сподівання, що самого факту відходу від комуністичної ідеології буде достатньо, щоб впровадити ліберальну демократію. Однак необхідно врахувати, що і до встановлення комуністичних режимів у регіоні не було стійкого досвіду справжньої демократії. Ще до нав'язування комунізму більшість країн Центральної та Східної Європи були спадкоємцями репресивної та переважно авторитарної політичної культури. Крізь призму цього аргументу можна пояснити ту відносну легкість, з якою партія Фідес та уряд В. Орбана зуміли підірвати демократичні механізми стримувань і противаг, не спричинивши активних протестів угорської громадськості.

Очевидно, що багаторічна розбудова угорською владою моделі неліберальної демократії не була б можлива без лояльності населення, рівень політичної культури якого вочевидь не достатній для раціональної оцінки широкої перспективи неліберально-демократичного курсу для своєї держави. Це проявилось у значній електоральній підтримці партій Фідес¹ (2010 – 52,73 %, 2014 – 44, 87 %, 2018 – 49,27 % виборців) і Йоббік (2010 – 16,67 %, 2014 – 20,22 %, 2018 – 19,06 % виборців). Відтак є підстави шукати пояснення радикалізації угорської політики, її відходу від цінностей ліберальної демократії саме в площині політичної (політико-правової) культури громадян.

Характеристикою політичної культури угорців нині є її амбівалентність: «Тотальна недовіра до політиків поєднується з високим ступенем довіри до політичного лідера певного політичного напрямку, навіть формується культ лідера»; «Подвійним є ставлення громадян до держави як інституції – від неї та уряду сподіваються розв'язання всіх проблем, з іншого боку – абсолютно не довіряють державі, не підтримують її цілі та засоби» [3, с. 365]; «Пошуки консенсусу, компромісів, вияви толерантності поєднуються з негативними стереотипами: постійні спомини трагічних сторінок історії, багато особистісного в політиці, зростання політичного цинізму» [3, с. 370].

Нинішній низький рівень громадянської активності пояснюється недовірою до політичних партій, традиціями «атомізованого суспільства», сформованого ще в часі правління Я. Кадара (1956–1988) і под. Демократичне громадянське суспільство Угорщини залишається слабким; наразі воно малодієве в частині здатності формування та посилювання ліберально-демократичних інститутів як механізмів протидії дефектам угорської демократії.

На рівень політичної культури угорців визначально впливає те, що в країні мінімізований сегмент незалежних медіа, а близько 80 % населення мають доступ лише до медіа, контрольованих партією Фідес; суспільне мовлення є утисненим. Найбільші комерційні телевізійні канали, регіональна преса, більшість радіостанцій перебувають під контролем членів партії Фідес або ж її симпатиків. Легалізований інформаційний монополізм звужує доступ населення до політично незаангажованої інформації. Відтак влада легко формує провладну громадську думку.

Угорщина є особливим випадком, коли в державі-учасниці ЄС уряд запровадив обмежувальні заходи проти громадянського суспільства, фактично виключив його із процесу прийняття рішень [2, с. 139]. Упроваджується неліберальна стратегія контролю над неурядовими організаціями, найперше – шляхом контролю за їх фінансами. Відтак «третій сектор» не здатен виступати актив-

¹ У коаліції з Християнсько-демократичною народною партією.

ним агентом політичної соціалізації угорських суб'єктів політики. Загалом угорське громадянське суспільство не розглядається державою як партнер у прийнятті важливих рішень. У перспективі це може призвести до ще більшої політичної інфантильності.

Не сприяє ліберально-демократичній політичній соціалізації угорців і тиск держави на освіту як одного з важливих агентів інтеграції особи у вимір політики. Найбільш резонансним прикладом можна вважати витіснення з Будапешта у 2018 р. Центральноєвропейського університету як «про-американської установи».

Політична свідомість угорців формується під впливом агресивної владної риторики про потребу внутрішньополітичної згуртованості, позаяк Угорщині «загрожують» численні зовнішні та внутрішні вороги, зокрема іноземні неурядові організації, різноманітні «національні зрадники», наприклад, Дж. Сорос. Перед кожними черговими виборами Фідес вже традиційно радикалізує свої меседжі, шукає нових «ворогів», формуючи в такий спосіб електоральні преференції угорців. Від 2015 р. особливо широко пропагуються анти-мігрантські настрої.

Питання відновлення історичної справедливості, ксенофобія в Угорщині є дуже чутливими та розповсюджені серед населення, а уряд В. Орбана культивує їх. Наприклад, акцентується на християнській приналежності угорців, згадуючи те, як вони захищали кордони Європи від турків-османів у XV ст. Релігійна ідентичність визначена маркером для акценту на винятковості угорської нації співвідносно інших народів регіону. Угорський уряд упроваджує політику захисту своїх меншин у сусідніх державах, посилюючи вплив на території суверенних держав (України (Закарпатська область), Румунії (Трансільванія), Сербії (Воєводина), Словаччини (Нітранський край)). Ці ідеї широко популяризуються, формують громадську думку, а відтак – визначають політичні цінності угорців.

Політична культура угорців не наділена характеристиками толерантності. Наростають настрої расизму, антисемітизму, ксенофобії; високим є рівень настроєності угорського суспільства щодо мігрантів, євреїв, ромів, а також представників ЛГБТ-спільноти.

На ставлення угорців до біженців впливає жорстка міграційна політика уряду В. Орбана, яка формально визнає європейські демократичні цінності щодо пересування людей, але на практиці обмежує їх. Не викликало потужних протестів громадськості спорудження «стіни» від мігрантів: лише близько тисячі протестувальників провели одноразову акцію в Будапешті 14.07.2015 р. проти зведення муру на кордоні зі Сербією.

Складається враження, що, попри жорсткість системи неліберальної демократії, вона переважно схвалюється угорцями. Значною частиною населення В. Орбан оцінюється як політичний лідер, який захищає їх від загроз, мігрантів і чиновників ЄС. Очевидною характеристикою політичної культури угорців є те, що наявність сильного лідера держави для них важливіша за цінності ліберальної демократії. Навіть більше, окремі з таких цінностей значна частина угорців не розділяють на ментальному та культурному рівнях.

В Угорщині практикованою є мова ненависті, озвучувана не лише на побутовому рівні, а й політиками та державними службовцями високих рангів на адресу різноманітних меншин, найперше – ромів, євреїв, мусульман, представників сексуальних меншин, мігрантів. Настрої нетолерантності, расизму, ксенофобії, антисемітизму активно поширюються найперше радикальними політичними силами. Наприклад, рух «Сила та Рішучість» (діє з 2017 р.) відкрито використовує мову расизму, щоб протистояти неолібералізму та імміграції.

З огляду на такий публічний дискурс закономірно зростає кількість правопорушень, скоєних на ґрунті ненависті, із застосуванням мови ненависті в політичних дискусіях, медіа, особливо в нових медіа. Оскільки уряд відкрито чи латентно підтримує такі настрої, то вони дедалі міцніше укорінюються в політичній культурі населення, сприймаються за норму. Наприклад, серед угорської громадськості не викликає протестів законодавчо унормоване право поліції висилати нелегальних мігрантів, не даючи їм можливості шукати притулок, а також інші прояви зневаги та насилля щодо шукачів притулку.

Переслідування ромів в Угорщині має довготривалу історію. Наприклад, у 2008–2009 рр. правоекстремісти убили шістьох та поранили п'ятдесят п'ять ромів. При цьому угорці виявляють байдужість до таких резонансних злочинів – про них практично не згадують; незначний інтерес викликає доля постраждалих від нападів, родичів загиблих. Також відзначимо, що діти-роми зазнають сегрегації за місцем навчання в державних закладах освіти. Містечками, в яких концентровано проживають громади ромів, ультраправі політичні рухи проводять марші з метою залякування цієї національної меншини. При цьому такі, здавалося б, резонансні дії не викликають ні громадського осуду, ні санкцій держави.

Уряд В. Орбана, як видається, вміло використовує громадсько-політичну пасивність та низьку обізнаність угорців, їхнє доволі цинічне ставлення до політики. Угорці, як засвідчують результати соціологічних опитувань, у своїй більшості вважають, що не мають жодного впливу на політичний ландшафт країни, а відтак їхні намагання змінити його оцінюють як мізерні.

Хоча останніми роками в Угорщині й відбувалися протести, але вони в основному проходили в Будапешті, нечасто виходячи за межі столиці; ці акції не вирізнялися велелюдністю, тривалістю та ефективністю в задоволенні вимог протестувальників. Проти основних проявів неліберальної демократії угорці виступають нечасто, наприклад, у 2019 р. серед нечисельних протестів можна виділити спрямовані проти посилення контролю уряду за науковими установами (червень 2019 р.), театрами (грудень 2019 р.) та ін. Водночас соціально-економічні питання викликають бурхливий громадсько-політичний активізм. Прикладом можуть слугувати масові виступи проти урядового плану збільшення понаднормової роботи (т. зв. «закон про рабство») у 2018–2019 рр. Зустрічалася оцінка цих протестів як «початку кінця епохи В. Орбана», однак вона видається передчасною, адже чи стане соціальна проблематика детонатором громадсько-політичної активності угорців, спрямованої проти курсу В. Орбана та радикальних партій, на пряму залежить від рівня політичної культури, зміцнення її саме ліберально-демократичних характеристик.

Громадсько-політична пасивність населення є серйозною проблемою Угорщини: лише під час виборів спостерігається більша чи менша активність, а в інших випадках громадськість дистанційована від активної ролі в політиці. Особливу пасивність до громадсько-політичної активності виявляють мешканці сільської місцевості. Хоча часто угорці не захоплені діями уряду В. Орбана, але й не вважають його політику неприйнятною [4]. Угорці у своїй більшості асоціюють політику із «брудною грою», долучення до якої може навіть становити загрозу безпеці їх родин. Очевидна байдужість більшості угорців до ініціатив інституційних трансформацій «знизу».

В угорському суспільстві розвиненим є патерналізм. Це увиразнене в покладанні відповідальності за індивідуальний/колективний добробут на владних акторів, відмові від самостійного прийняття рішень, активної самоорганізації. Патерналізм угорців пригнічує приватну ініціативу, індивідуальну налаштованість на самореалізацію. Угорці відчують потребу в усесторонній підтримці держави. Саме цим можна пояснити їхнє загалом позитивне ставлення починаючи від 2015 р. до політики уряду «захисту» Угорщини від мігрантів.

Проти основних проявів неліберальної демократії угорці виступають нечасто, наприклад, у 2019 р. серед нечисельних протестів можна найперше згадати ті, які спрямовувалися проти посилення контролю уряду за науковими установами (червень 2019 р.), театрами (грудень 2019 р.) та ін. Натомість соціально-економічні питання викликають бурхливий громадсько-політичний активізм. Прикладом можуть слугувати масові виступи проти урядового плану збільшення понаднормової

роботи (т. зв. «закон про рабство») у 2018–2019 рр. Зустрічалася оцінка цих протестів як «початку кінця епохи В. Орбана», однак вона видається передчасною, адже чи стане соціальна проблематика детонатором громадсько-політичної активності угорців, спрямованої проти курсу В. Орбана та радикальних партій, на пряму залежить від рівня політичної культури, зміцнення її ліберально-демократичних характеристик.

Висновки. Низький рівень політичної участі та соціальної довіри до політики, відсутність у більшості інтересу до участі у громадсько-політичному житті, недостатній рівень інформованості, компетентності та толерантності – визначальні характеристики політичної культури переважаючої частини угорців. Підвалини демократичної політичної культури в цій країні, попри членство в ЄС, є дуже слабкими. Для угорців були і залишаються нині найважливішими цінності миру, зайнятості, добробуту, соціальної стабільності, а суспільно-політичні цінності (формування спілок, політична участь і под.) є менш важливими. Соціально-економічні пріоритети ставляться угорцями вище за розвиток політичних, громадянських прав та свобод. У цьому вбачається причина розвороту країни в керунок неліберальної демократії та відсутність спротиву громадськості цьому руйнівному процесу. Саме від міри укоріненості демократичних цінностей у політичній культурі спільноти залежить протидія тим політичним акторам, які спричиняють деструктивний антидемократичний регрес. Відхід від цінностей ліберальної демократії Угорщини доводить: успішна демократизація не може базуватися лише на інституційній основі; політична культура є не менш важливою за політичні інститути.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Григор'єв О.В. Демократична перспектива Угорщини: проекція на реформи В. Орбана та партії Фідес (2010–2018). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 22. «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін»*. 2018. № 24. С. 72–77.
2. Кабанцева І. Громадянське суспільство Угорщини як актор протидії корупції: можливості для діяльності в умовах наростання неоавторитарних тенденцій. *Науковий вісник Східноєвропейського університету ім. Лесі Українки. Серія «Міжнародні відносини»*. 2018. № 2. С. 134–140.
3. Кіш Є. Політичні цінності громадянського суспільства Угорщини. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса*. 2014. № 4-5(75-76). С. 362–376.
4. Babarczy E. Hungary's political culture of illiberalism. 2018. URL : <https://www.penopp.org/articles/hungarys-political-culture-illiberalism> (дата звернення: 22.01.2020).
5. Kabantseva I. Przeciwdziałanie korupcji przez społeczeństwo obywatelskie: analiza porównawcza

doświadczenia Rumunii, Węgier i Polski. *Studium Europy Środkowej i Wschodniej*. 2018. № 9. S. 193–204.

6. Simon J.A. demokratikus politikai kultúra pillére Magyarországon – avagy közvélemény a magyar demokrácia 20 évéről. Codebook. Budapest-Józsefváros, 2013.

REFERENCES:

1. Hryhor'iev, O.V. (2018). Demokratychna perspektyva Uhorshchyny: proektsiia na reformy V. Orbana ta partii Fides (2010–2018). Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. [in Ukrainian].

2. Kabantseva, I. (2018). Hromadianske suspilstvo Uhorshchyny yak aktor protydii koruptsii: mozhlyvosti dlia diialnosti v umovakh narostannia neoavtorytarnykh tendentsii. Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho

universytetu im. Lesi Ukrainky. Seriiia «Mizhnarodni vidnosyny», 2, 134–140 [in Ukrainian].

3. Kish, Ye. (2014). Politychni tsinnosti hromadianskoho suspilstva Uhorshchyny. *Naukovyi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa*, 4-5, 362–376 [in Ukrainian].

4. Babarczy, E. (2018). *Hungary's political culture of illiberalism*. URL: <https://www.penopp.org/articles/hungarys-political-culture-illiberalism> [in English].

5. Kabantseva, I. (2018). Przeciwdziałanie korupcji przez społeczeństwo obywatelskie: analiza porównawcza doświadczenia Rumunii, Węgier i Polski. *Studium Europy Środkowej i Wschodniej*, 9, 193–204 [in Polish].

6. Simon, J. (2013). A demokratikus politikai kultúra pillére Magyarországon – avagy közvélemény a magyar demokrácia 20 évéről. Codebook. Budapest-Józsefváros [in Hungarian].

Manifestations of political anticulture in the “young democracies” of Central and Eastern Europe: the case of Hungary

Baklanova Nataliia Mikhailivna

PhD in Political Science,
Associate Professor
at the Department of World History
and Methodology of Science
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky
Staroportofrankivs'ka St., 26,
Odesa, Ukraine

Bukach Valery Mikhailovych

Ph.D in Historical Science,
Associate Professor,
Private-Professor
at the Department of World History
and Methodology of Science
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky
Staroportofrankivs'ka St., 26,
Odesa, Ukraine

Emphasis is placed on the problem of diminishing the quality of democracy, the emergence of deformed democracies in different regions of the planet, including Central and Eastern Europe. A striking example of these processes is the development of a model of illiberal democracy in Hungary. The following were noted: activation of conservative-nationalist, clerical and other political actors whose priorities are incompatible with neoliberal democratic values; increasing electoral support for radical and populist policy makers; the rise of hate speech in public discourse; deformation of civil rights and freedoms, etc. The deepening of destructive anti-liberal tendencies in Hungary is explained by the particularities of the political culture of the Hungarians. It has been argued that the development of a model of illiberal democracy by the Hungarian authorities would not have been possible without widespread support from the population whose level of political culture is not sufficient for a rational assessment of the threats posed by V. Orban's course. The ambivalent character of the political culture of the Hungarians was ascertained. Distrust of traditional political parties and support of the traditions of an atomized society were noted. The political culture of the Hungarians is strongly influenced by the suppression of independent media by the authorities; legalized information monopoly narrows public access to politically uninformed information. It was noted that the government's restrictive measures against civil society excluded him from the democratic agents of political socialization of the population.

The defining characteristics of the political culture of the dominant part of the Hungarians are: low level of political participation and social trust in politics; lack of a majority interest in participation in political and political life; lack of awareness, competence and tolerance. It is stated that for the Hungarians the most important are the values of peace, employment, prosperity, social stability, and the socio-political values (union formation, political participation, etc.) are secondary. The socio-economic priorities place the Hungarians above the development of political, civil rights and freedoms. This is seen as the reason for the country's reversal in the direction of illiberal democracy and the lack of strong public resistance to this devastating process. It is argued that, to the extent that democratic values are embedded in the political culture of the community, it is dependent on counteraction to those political actors who cause destructive anti-democratic regression.

Key words: political culture, political anti-culture, Central and Eastern Europe, Hungary, defects of democracy, illiberal democracy, hate speech, anti-Semitism, xenophobia.